

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Alexandra Tamm

Människohandel med barn för sexuella ändamål

Hur kommer Sveriges inkorporering av barnkonventionen påverka
ärenden som rör handel med barn för sexuella ändamål?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Tova Bennet

Termin: HT 2020

Innehållsförteckning

SUMMARY	3
SAMMANFATTNING	4
FÖRKORTNINGAR	5
1. INLEDNING	6
2. METOD OCH DISPOSITION	7
2.1 SYFTE	7
2.2. METOD OCH MATERIAL	7
2.3. ETT BARNRÄTTSPERSPEKTIV	8
2.3. DISPOSITION	9
2.4. AVGRÄNSNINGAR	9
2.5. ETISKA ÖVERVÄGANDEN	10
3. BAKGRUND KRING HANDEL MED BARN	11
3.1 VARFÖR ÄR MÄNNISKOHANDEL SÅ VANLIGT?	12
3.2. HANDEL MED BARN FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL I SVERIGE	12
4. BARNKONVENTIONEN – RÄTTSLIG BAKGRUND	13
4.1. PRINCIPEN OM BARNETS BÄSTA	14
4.2. BARNKONVENTIONEN – FRÅN FOLKRÄTT TILL SVENSK RÄTT	15
5. BROTTSBALKEN	15
6. VARFÖR LEDER INTE ANMÄLDA BROTT TILL ÅTAL ELLER FÄLLANDE DOM?	16
6.1. PROBLEM 1 – BARNENS BEROENDESTÄLLNING TILL GÄRNINGSMÄNNEN	16
6.2. PROBLEM 2 – BEVISSVÅRIGHETER	17
6.3. PROBLEM 3 – EN DIFFUS NATIONELL LAGSTIFTNING	18
7. BARNKONVENTIONEN OCH DESS INVERKAN PÅ BARNSEXHANDELMÅL	19
7.1. INKORPORERING – ETT FÖRTYDLIGANDE AV VAD SOM REDAN GÄLLER?	19
7.2. HUR KOMMER INKORPORERINGEN PÅVERKA BARNSEXHANDELMÅL?	20
7.2.1. Påverkan på problem 1 – Barnens beroendeställning till gärningsmännen	20
7.2.2. Påverkan på problem 2 – Bevis svårigheter	21
7.2.3. Påverkan på problem 3 – Diffus nationell lagstiftning	22
7.2.4. Sammantagen bedömning	23
8. KAN SVERIGE VIDTA ANDRA HANDLINGSÅTGÄRDER?	23
9. SLUTSATS	25
10. KÄLLFÖRTECKNING	27
OFFENTLIGT TRYCK	27
<i>Propositioner och regeringsskrivelser</i>	27
<i>Statens offentliga utredningar</i>	27
<i>Departementsserien</i>	27
<i>Utskottsbetänkanden</i>	28
<i>Övrigt riksdagstryck</i>	28
LITTERATUR	28
RAPPORTER FRÅN ORGANISATIONER OCH INSTITUTIONER	29
ANNAT MYNDIGHETSTRYCK	29
RÄTTSFALL	29
ELEKTRONISKA KÄLLOR	30

Summary

In Sweden, there is a well-established market for child trafficking for sexual purposes. However, there are very few reported crimes that lead to prosecution or conviction. This shows that children who are victims to human trafficking do not have full legal protection. On January 1st, 2020, the Convention on the Rights of the Child entered into force as law in Sweden. The primary purpose of the implementation was to strengthen the legal position of children. The purpose of this thesis has been to investigate whether the incorporation of the convention will affect the outcome of cases regarding child trafficking for sexual purposes. By using a legal analytical method, three problems are identified which are the main reasons why a reported crime does not lead to prosecution or conviction. However, the result shows that the incorporation will not have any effect on any of these problems. Therefore, the incorporation of the Convention on the Rights of the Child will have no effect on the outcome of cases regarding child trafficking for sexual purposes. In order to strengthen children's legal position in cases involving child trafficking, prevention work should be in focus instead. In this way, child trafficking can be eliminated, which is the best result from a child rights perspective.

Sammanfattning

I Sverige finns en väletablerad marknad för handel med barn för sexuella ändamål. Det är dock väldigt få anmälda brott som leder till åtal eller fällande dom. Detta visar på att barn som faller offer för människohandel inte innehar fullt rättsskydd. Den 1 januari 2020 trädde barnkonventionen i kraft som lag i Sverige, implementeringens primära syfte var att stärka barns rättsliga ställning. Syftet med uppsatsen har varit att undersöka huruvida inkorporeringen av konventionen kommer påverka utfallet i barnsexhandelmål. Arbetet präglas av en rättsanalytisk metod där tre huvudsakliga problem identifieras. Dessa är de främsta anledningarna till att anmält brott inte leder till åtal eller fällande dom. Resultatet visar dock att inkorporeringen inte kommer ha någon effekt på något av dessa problem och således kommer inkorporeringen av barnkonventionen inte ha någon påverkan på utfallet i barnsexhandelmål. För att stärka barns rättsliga ställning vid ärenden som rör handel med barn torde det förebyggande arbetet istället ligga i fokus. På så sätt kan barnhandeln elimineras vilket är det bästa resultatet ur ett barnrättsperspektiv.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CRC	Committee on the Rights of the Child (Barnsrättskommittén)
ECPAT	End Child Prostitution, Child Pornography, and Trafficking of Children for Sexual Purposes,
ILO	International Labour Organization
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
UNICEF	United Nations Children's Fund

1. Inledning

Ponera att du en morgon lyssnar på nyheterna och får höra att det i Sverige finns en marknad för slavhandel. Nyheten går inte att ta in, den känns föråldrad, kränkande och omänsklig. Men faktum är att detta är den dystra sanningen. I Sverige finns nämligen en etablerad marknad för människohandel vilket kan sägas utgöra den moderna tidens form av slavhandel.¹

De senaste åren har människohandeln bland barn ökat globalt och syftet är ofta att utnyttja barnen för sexuell exploatering, billig arbetskraft eller för rekrytering till brottsliga organisationer.² De utsatta barnen berövas därmed också en trygg och säker barndom, sitt rättsskydd och sin identitet.³

För rättsväsendet uppkommer flera problem i fråga om människohandel. Brottet är gränsöverskridande och innefattar många inblandade aktörer vilket medför att det kan vara svårt att identifiera gärningsmän samt bevisa vilken aktör som har utfört vilket led i processen.⁴ I Sverige har resultatet av detta blivit att domarna blivit ineffektiva och icke-ändamålsenliga. Praxis visar att en brottsanmälan som rör människohandel sällan leder till väckt åtal eller fällande dom, inte ens när offret är ett barn.⁵ Ett sådant utfall är enligt min mening varken önskvärt eller proportionerligt och visar på att barn som faller offer för människohandel inte innehar fullt rättsskydd.

Den 1 januari 2020 trädde FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i kraft som lag i Sverige vilket innebär att domstolarna har en skyldighet att beakta konventionen i mål som rör barnhandel.⁶ Konventionen syftar till att stärka barns rättigheter och innefattar särskilda bestämmelser rörande just människohandel med barn.⁷ Denna rättsvetenskapliga uppsats ämnar utreda huruvida inkorporeringen av barnkonventionen kommer påverka utfallet i mål som rör människohandel med barn för sexuella ändamål.

¹ Karlén, Helena m.fl. (2009). Barnsexhandel – kommersiell sexuell exploatering av barn, Jure Förlag AB, s. 61

² UNODC, United Nations Office of Drugs and Crime (2018), Global Report on Trafficking in Persons.

³ ECPAT International (2008), Child Trafficking for Sexual Purposes.

⁴ Karlén Helena m.fl. (2009) s. 71.

⁵ Se statistik från praxis i kap. 3.

⁶ Åhman, Karin m.fl. (2020), Barnkonventionen i praktiken, Norstedts Juridik, s. 45.

⁷ Se art. 34 och 35 barnkonventionen.

2. Metod och disposition

2.1 Syfte

Målsättningen med barnkonventionen är att stärka barns rättsliga ställning.⁸ I fråga om barnsexhandelmål är det dock oklart huruvida Sverige lever upp till målsättningen. När ett anmält brott inte leder till åtal eller fällande dom säkerställs inte heller offrens (barnens) rättsskydd.⁹ Syftet med uppsatsen är därför att utreda huruvida inkorporeringen av barnkonventionen kommer påverka utfallet i barnsexhandelmål i syfte att stärka barns rättsliga ställning.

ECPAT¹⁰ stadgar att andelen barn som faller offer för människohandel kommer att öka exponentiellt i takt med att det blir lättare för gärningsmän att samverka över statsgränser genom digitalisering och resor.¹¹ I och med ECPATS ställningstagande anser jag också att det är nödvändigt att undersöka om handel med barn kan komma att förhindras genom inkorporeringen eller andra åtgärder, även detta i syfte att stärka barns rättsliga ställning.

För att uppnå syftet är uppsatsen indelad utifrån följande frågeställningar:

1. Varför leder så få anmälda brott till väckt åtal eller fällande dom?
2. Hur kommer inkorporeringen av barnkonventionen påverka barnhandelmål framöver?
3. Finns det alternativa handlingsåtgärder som Sverige kan vidta?

2.2. Metod och material

Uppsatsen ämnar att med hjälp av statistik, rapporter och rättskällor analysera barnkonventionen och annan nationell rätt som rör barnsexhandel. Genom att analysera rätten ämnar jag att hitta brister i det rättsliga förfarandet vid barnsexhandelmål samt utreda om dessa brister kan komma att fyllas ut genom inkorporering av barnkonventionen eller andra åtgärder.

⁸ Åhman, Karin m.fl. (2020) s. 28 och art. 2 barnkonventionen.

⁹ Se statistik i kap. 3 och förtydligande kring barnets bästa i kap. 4.1.

¹⁰ ECPAT (End Child Prostitution, Child Pornography, and Trafficking of Children for Sexual Purposes) är en barnrättsorganisation som arbetar mot sexuell exploatering av barn.

¹¹ ECPAT, Vad är människohandel med barn i Sverige? (publicerad 2017-03-31), hämtad 2020-11-13 från <<https://www.ecpat.se/blogg/2017/03/31/vad-aer-maenniskohandel-med-barn-i-sverige>>.

I och med att arbetet tar sin utgångspunkt i att analysera rätten präglas uppsatsen av en rättsanalytisk metod.¹²

Utmärkande för en rättsanalytisk metod är att materialinhämtningen är mer vittgående än vid en rättsdogmatisk metod. Vid en rättsdogmatisk metod ska gällande rätt fastställas genom traditionella rättskällor medan en rättsanalytisk metod även innefattar material som utgör s.k. ”informell rätt” och syftar snarare till att analysera och kritisera rätten.¹³ Det innebär att resultatet baseras på material som inte bara utgör sedvanliga rättskällor. I denna uppsats utgörs denna ”informella rätt” främst av statistisk och rapporter, såväl nationella som internationella.

Väsentligt för denna uppsats är det faktum att utfallet i barnsexhandelsmål inte är ändamålsenligt. Detta kommer påvisas genom statistik från polismyndigheten, BRÅ och åklagarmyndigheten och analyseras sedan med hjälp av förarbeten, rapporter framtagna av forskare och organisationer, statliga utredningar o.s.v. Genom att använda flera olika typer av källor öppnas större möjligheter till argumentation upp och möjligheten att få fram en kritisk analys ökar. En kritisk analys ämnar inte klargöra gällande rätt, den kritiska analysen syftar i denna uppsats till att utreda vilka problem som finns i Sverige i fråga om handel med barn och hur inkorporeringen av barnkonventionen kan tänkas påverka dessa problem. I och med detta finns det inte heller något definitivt svar. Det faktum att det inte finns något ”rätt” svar är också karakteristiskt för en rättsanalytisk metod.¹⁴

2.3. Ett barnrättsperspektiv

Eftersom barnkonventionen har ett barnrättsperspektiv har jag också valt att skriva denna uppsats utifrån ett barnrättsperspektiv.¹⁵ Enligt förarbeten innebär ett barnrättsperspektiv att rättstillämpare ska försöka förstå vad ett beslut innebär ”utifrån barnets ögon”.¹⁶ Det innebär således att barnets bästa alltid ska sättas i första hand och detta ska göras genom att beslut ska fattas av vuxna utifrån barnets verklighet.¹⁷

¹² Sandgren, Claes (2018), Rättsvetenskap för uppsatsförfattare - Ämne, material, metod och argumentation, Norstedts Juridik AB, upplaga 4, s. 51.

¹³ Sandgren, Claes (2018) s. 51.

¹⁴ Ibid. s. 47.

¹⁵ Se kap. 4.1.

¹⁶ Prop. 2005/6:99 s. 39.

¹⁷ Barnombudsmannen, Barnrättsperspektiv, (publicerat 2015-03-31), hämtad 2020-12-29 från <<https://www.barnombudsmannen.se/for-dig-under-18/svara-ord/barnrattsperspektiv/>>. Se vidare om barnets bästa i kap. 4.1.

2.3. Disposition

Uppsatsen inleds med en kort introduktion som presenterar uppsatsens ämne och övergår därefter i ett andra kapitel för att presentera syfte, metod, material, teoretiska utgångspunkter, nödvändiga avgränsningar och övervägningar som har beaktats vid uppsatsens framtagande. Kapitel 3 klargör för relevant bakgrundsinformation om handel med barn som fenomen samt dess globala uppsving de senaste åren. I denna del redogörs även statistik som ligger till grund för uppsatsens påstående om att dagens utgång i barnsexhandelmål inte är ändamålsenliga. Vidare presenteras i kap. 4 barnkonventionens rättsliga bakgrund, dess styrande princip om barnets bästa samt barnkonventionens rättsliga ställning vid övergång från folkrätt till svensk rätt. Likaså återfinns i kap. 5 en kortfattad bakgrund om brottsbalkens bestämmelse om människohandel.

Avsnitt 6 redogör för de huvudsakliga problem som leder till att så få anmälda brott leder till väckt åtal eller fällande dom. Vidare i kap. 7 diskuteras och analyseras vilken effekt inkorporeringen av barnkonventionen kan tänkas ha på dessa problem. Därefter kommer i uppsatsens åttonde kapitel en diskussion och analys föras kring andra möjliga handlingsåtgärder Sverige kan vidta för att effektivisera barnsexhandelmål. Uppsatsen avslutas sedan med en sammanställande slutsats.

2.4. Avgränsningar

Människohandel regleras i många internationella konventioner, t.ex. Palermoprotokollet och EU:s direktiv 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel, vilka Sverige också är bundna till. Men eftersom detta inte är en rättsdogmatisk uppsats med syfte att fastställa gällande rätt utan en rättsanalytisk uppsats med syfte att klargöra vilken betydelse inkorporeringen av barnkonventionen kommer ha på barnsexhandelmål i Sverige, så finns inte någon anledning att närmare beskriva all gällande rätt som rör människohandel. Även om Sverige är bunden till många andra regelverk har jag valt att inte behandla dem eftersom de inte skulle ha någon effekt på resultatet utan snarare avvika från frågeställningen.

Det bör poängteras att det finns fler problem bakom människohandel och fler åtgärder som kan vidtas än de som presenteras i denna uppsats. Det finns även de som handlar med barn för andra ändamål än sexuell exploatering. I och med uppsatsens begränsade utrymme har jag valt att

behandla endast de brott som begås för sexuella ändamål och uppsatsen lyfter Sveriges tre huvudsakliga problem och presenterar även potentiella åtgärder utifrån att bekämpa just dessa.

2.5. Forskningsläge

Forskare har länge jobbat med att tolka barnkonventionen i syfte att förtydliga barnets rättigheter. Dessutom jobbar många organisationer med att kunna förklara problematiken kring människohandel. Det är dock två ämnen som ofta diskuteras var för sig. Barnkonventionen är FN:s första kärntraktat som inkorporeras in i den svenska lagstiftningen och detta har undersökts noggrant av forskare.¹⁸ Inkorporeringens effekter på barnsexhandelmål har dock inte varit forskningens mittpunkt. Frågeställningen är därför relativt oprövad.

2.6. Etiska överväganden

Handel med barn för sexuella ändamål är en känslig fråga som kan väcka ilska, rädsla och ledsamhet hos såväl skribenten som läsaren. Sådana känslor kan innebära att författaren väger in personliga värderingar i analysen vilket i sin tur kan medföra ett oönskat resultat eftersom det framställda resultatet vid en rättsanalytisk metod främst ska bygga på det material som använts i den rättsvetenskapliga undersökningen, inte på personliga åsikter.¹⁹

För att få fram ett sakligt och pålitligt resultat har jag hanterat dessa etiska svårigheter på tre sätt. För det första har jag försäkrat mig om att stödja mina argument på tillförlitligt material. För det andra har materialinhämtningen bestått av ett brett urval i syfte att öka objektiviteten och för att kunna säkerställa det som stadgats. Slutligen har jag regelbundet behövt återgå till frågeställningen för att se till att det är just denna som besvaras.

Jag vill med detta poängtera att det faktum att analysen ska vara objektiv inte innebär att den inte kan vara kritisk.²⁰ Läsaren bör därför vara medveten om att mycket av det material som har använts också har utarbetats av forskare och praktiker som önskar förbättra staters hantering av barnhandel och som tycker att dagens tillvägagångssätt och arbete är otillräckligt.

¹⁸ Grahn-Ferley Maria (2019), Barnkonventionen - en kommentar, Studentlitteratur AB, s. 9.

¹⁸ Ibid. s. 14.

¹⁹ Sandgren, Claes (2016), Rättsanalytisk metod. En väg framåt? s. 725 i Karnell, Gunnar m.fl. *Liver Amicorum* Jan Rosén, eddy.se AB. Sandgren.

²⁰ Ibid. s. 726.

3. Bakgrund kring handel med barn

Handel med barn²¹ är oftast ett gränsöverskridande brott som innebär att någon rekryterar, transporterar eller inhyser ett barn i syfte att utnyttja denne för exploatering.²² Syftet varierar men det kan innebära att barnet utnyttjas sexuellt, som soldat eller tvingas till brottslig verksamhet.²³

Ur ett globalt perspektiv har antalet rapporterade fall av människohandel ökat senare år.²⁴ FN har gjort en grov beräkning som stadgar att ca 1,2 miljoner barn utsätts för människohandel årligen.²⁵ Skälet till ökningen kan dels bero på att det har blivit lättare att identifiera offer, dels att antalet barn som faller offer för människohandel de facto har ökat.²⁶

Den vanligaste formen av människohandel syftar till att utnyttja offret för sexuella ändamål där nästintill uteslutande andel offer är kvinnor och flickor.²⁷ Att det finns fler kvinnliga offer har sin grund i många ståndpunkter. Det är en kulturfråga, det finns en större efterfrågan och kvinnor befinner sig generellt sätt i en större beroendeposition än vad män gör.²⁸ Att det finns många barnaoffer beror huvudsakligen på att det är lättare att utnyttja barn än vuxna. De utsatta barnen härstammar ofta från fattiga områden med svåra sociala livsvillkor.²⁹ Globalt sätt finns även kulturella och traditionella synsätt som innebär att barn, särskilt flickor, ska betraktas som objekt utan några rättigheter.³⁰ I fråga om sexuella tjänster så finns det också en hög efterfrågan vilket resulterar i att unga flickor köps och säljs i syfte för att utnyttjas inom prostitution.³¹ Därutöver har barnen ofta vuxit upp i en omgivning som präglats av våld, missbruk och förtryck och de hamnar därför i en beroendeställning i förhållande till sin rekryterare eller ”ägare”.³² För dessa barn är det inte fråga om deras fria vilja, det är fråga om överlevnad.

²¹ Barn är varje människa under 18 år, art. 1 barnkonventionen.

²² Jfr. 4 kap. 1 a § BrB.

²³ UNODC Global report (2018) s. 7.

²⁴ Ibid. s. 21.

²⁵ UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (publicerad 2020-11-02) hämtad 2020-11-10 från <<https://unicef.se/fakta/handel-med-barn>>.

²⁶ Polismyndigheten (2018), Människohandel för sexuella och andra ändamål – Lägesrapport 20.

²⁷ UNODC Global report (2018) s. 10.

²⁸ ECPAT International (2009), Child trafficking for sexual purposes, s. 46.

²⁹ ILO – International Labour Office (2005) Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits – Special Action Programme to Combat Forced Labour, s.12 och UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2 november 2020).

³⁰ UNICEF, Barn utsätts i hög grad för trafficking (publicerad 2019-07-30), hämtad 2020-11-10 från <<https://blog.unicef.se/tag/trafficking/>>.

³¹ UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2020-11-02).

³² ECPAT international (2009) s. 32.

3.1 Varför är människohandel så vanligt?

Verksamheter som rör människohandel är ofta omfattande, lönsamma och välorganiserade.³³ Handeln utövas ofta över landsgränser, i flera led med många olika aktörer.³⁴ Det kan finnas en hel kedja av personer bakom en flicka som prostituerar sig, såsom rekryterare, transportörer och hyresvärdar.³⁵ I och med detta brukar människohandel kallas för en ”kedjebrottslighet”.³⁶ Påföljden blir att det är svårt att hitta och identifiera de aktörer som styr de brottsliga verksamheterna vilket i sin tur gör det ”riskfritt” för gärningsmän.³⁷ Marknaden för sexhandel är även mycket lukrativ.³⁸ Människor kan säljas om och om igen vilket gör rörelsen lönsam.³⁹ I och med detta är det också attraktivt för brottsliga organisationer att handla med människor. Avkastningen är hög och chansen att de åker fast är låg.

3.2. Handel med barn för sexuella ändamål i Sverige

Det är lätt att tro att människohandel endast förekommer i länder som saknar ett tryggt rättssystem, en human människosyn och ekonomisk stabilitet, så är det inte. Vanligast är att barn flyttas från öst till väst, från syd till norr, i syfte att inhysa barnet i ett rikt land där efterfrågan för sexuella tjänster är hög.⁴⁰ Detta gör Sverige till ett attraktivt ”destinationsland”.

Det saknas uppgifter om hur många barn som förs till Sverige varje år men år 2019 identifierades 49 barn som offer för människohandel i Sverige.⁴¹ Det finns dock starka skäl att tro att mörkertalet är stort.⁴² Samma år gjordes totalt 12 brottsanmälningar för handel med barn för sexuella ändamål.⁴³ Bland de 12 anmälningar som gjordes 2019 inleddes 10 förundersökningar varav 8 lades ner, resterande två var fortfarande under utredning vid årets slut. Ingen förundersökning ledde till fällande dom. År 2018 identifierades 57 barn som offer

³³ UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2020-11-02).

³⁴ Karlén Helena (2009) s. 71.

³⁵ UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2020-11-02).

³⁶ Åström, Karin (2014), Rättsliga åtgärder mot människohandel – att skydda offer eller möta hot, Iustus Förlag AB, s. 207.

³⁷ Karlén Helena (2009) s. 71.

³⁸ Ibid.

³⁹ ECPAT, Sexuell exploatering av barn i Sverige, hämtad 2020-11-13 från <<https://www.ecpat.se/detta-gor-ecpat/sexuella-overgrepp-mot-barn/barnsexhandeln-i-sverige>> och UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2020-11-02).

⁴⁰ UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2020-11-02).

⁴¹ Jämställdhetsmyndigheten (2020), Statistik misstänkta fall för människohandel 2019 Barn.

⁴² UNODC Global report (2018) s. 23.

⁴³ Polismyndigheten (2020), Människohandel för sexuella och andra ändamål, Lägesrapport 21, s. 49.

för människohandel i Sverige.⁴⁴ Samma år gjordes totalt 14 brottsanmälningar för handel med barn för sexuella ändamål.⁴⁵ En person lagfördes för människohandel för sexuella ändamål.⁴⁶ Enligt polismyndigheten har alla barn som fallit offer för barnhandel för sexuella ändamål sedan år 2002 varit flickor, huvudsakligen i åldrarna 16–17 år men i enstaka fall under 15 år.⁴⁷

Varför är det så få väckta åtal och fällande domar i barnsexhandelmål? Vad är det som brister i systemet? Dagens utfall är enligt min mening varken önskvärt eller proportionerligt eftersom andelen fällda domar i förhållande till andelen anmälda brott är nästintill obefintlig. Denna uppsats ska därför undersöka huruvida inkorporeringen av barnkonventionen kommer leda till ett mer ändamålsenligt utfall i barnsexhandelmål.

4. Barnkonventionen – rättslig bakgrund

FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, är en internationell konvention som klargör riktlinjer och skyldigheter som en ansluten konventionsstat har gentemot barn.⁴⁸ Sverige ratificerade konventionen 1990 vilket innebär att Sverige då förpliktade sig att följa konventionen.⁴⁹ Under 2018 beslutade riksdagen att inkorporera barnkonventionen som lag vilken trädde i kraft den 1 januari 2020.⁵⁰

Barnkonventionen baseras på fyra centrala principer; (1) rätten till icke-diskriminering, (2) principen om barnets bästa, (3) barns rätt till liv, överlevnad och utveckling samt (4) barns rätt att uttrycka sina åsikter.⁵¹ Denna uppsats kommer huvudsakligen behandla principen om barnets bästa eftersom denna är väsentlig vid handel med barn.⁵² Principen innebär att staten ska respektera och ta hänsyn till barnets samlade rättigheter enligt såväl konventionen som utifrån de behov och intressen som det enskilda barnet har.⁵³ Därför ska alla beslut som fattas avseende barn ha ett ”barnperspektiv” med utgångspunkt i barnets bästa.⁵⁴

⁴⁴ Jämställdhetsmyndigheten (2019), Statistik misstänkta fall för människohandel 2018 Barn.

⁴⁵ Polismyndigheten (2019) Människohandel för sexuella och andra ändamål, Lägesrapport 20, s. 26–27.

⁴⁶ Linköpings tingsrätts dom 2018-08-22 i mål B 1874–18.

⁴⁷ Polismyndighetens Lägesrapport 21, s. 49.

⁴⁸ Se art. 2 Barnkonventionen.

⁴⁹ SÖ 1990:20 och prop. 1989/90:107.

⁵⁰ Prop. 2017/18:186.

⁵¹ Art. 2, 3, 6 och 12 barnkonventionen.

⁵² SOU 2020:63 Vol. 3, s. 1296.

⁵³ Åhman, Karin m.fl. (2020) s. 29 samt art. 3 barnkonventionen. Läs mer om barnets bästa i kap. 4.1.

⁵⁴ Prop. 2017/18:186 s. 95.

När det gäller just handel med barn regleras detta primärt i art. 34 och 35 barnkonventionen. Av art. 34 framgår att konventionsstaterna är skyldiga att skydda barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Vidare regleras i art. 35 staternas skyldighet att förhindra bortförande, försäljning av och handel med barn. Generellt sätt kan det sägas att reglerna är allmänt utformade och inte särskilt detaljrika.⁵⁵ Maria Grahn-Ferley kallar t.om. art. 35 för en ”slasktratt” vilket belyser dess generella tillämpningsområde.⁵⁶ Bestämmelserna illustrerar sociala problem, inte rättsliga.⁵⁷ Därmed kan det också uppstå svårigheter för rättstillämpare att få klarhet kring huruvida de lever upp till bestämmelserna i konventionen eller inte.⁵⁸

För att säkerställa att konventionsbestämmelserna i barnkonventionen efterlevs på ett ändamålsenligt sätt finns FN:s övervakningsorgan ”Barnrättskommittén”, The Committee on the Rights of the Child (CRC).⁵⁹ De övervakar inte bara implementeringen av barnkonventionen utan också huruvida anslutna stater efterlever bestämmelserna i konventionen och dess tilläggsprotokoll.⁶⁰ Detta gör de genom att granska nationella rapporter som ska inlämnas på årlig basis. Därefter lämnar de kommentarer på vad de anser är specifika brister för den enskilda staten.⁶¹ Deras kommentarer är inte juridiskt bindande men kan utgöra nödvändig vägledning vid tolkning av barnkonventionen.⁶²

4.1. Principen om barnets bästa

Att barnets bästa ska vägleda alla beslut som rör barn innebär att beslut ska vara så fördelaktiga som möjligt för det enskilda barnet.⁶³ För att få klarhet kring huruvida inkorporeringen av barnkonventionen kommer leda till ett mer ändamålsenligt utfall i barnhandelmål måste vi fastställa barnkonventionens målsättning i förhållande till människohandel med barn. Sannolikt borde barnets bästa (när vi talar om barnhandel) innebära att barnhandel inte förekommer alls. Målet borde således, ur ett barnrättsperspektiv, vara uppfyllt när vi har eliminerat antalet barn

⁵⁵ Som ett tolkningshjälpmedel till art. 34 och 35 finns det fakultativa tilläggsprotokollet om handel med barn m.m. vilket ratificerades av Sverige 2006 och trädde i kraft 2007. Se prop. Prop. 2005/06:68 och SÖ 2007:7.

⁵⁶ Grahn-Ferley, Maria (2019) s. 177.

⁵⁷ Ibid. s. 14.

⁵⁸ SOU 1997/116.

⁵⁹ Förenta nationerna OHCHR, Committee on the Rights of the Child, hämtad 2020-12-02 från <<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcindex.aspx>>.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Läs mer om CRC:s kritik mot Sverige i kap. 7 och 8.

⁶² Ds. 2019:23 s. 12.

⁶³ Åhman, Karin m.fl. (2020) s. 76 och art. 3 barnkonventionen.

som faller offer för handeln, när antalet barnaoffer uppgår till noll.⁶⁴ Denna målsättning har jag valt att kalla en ”nollvision” vilken ska genomsyra såväl politikerna, domstolarna som andras arbete i frågor rörande barnsexhandel. En viktig del i förverkligandet av denna nollvision är att utgången i barnsexhandelsmål blir ändamålsenliga och resultatrika. Enligt min mening kan ett sådant resultat skydda barn som tidigare blivit utsatta för fortsatta överfall vilket är ett steg i rätt riktning för att uppnå nollvisionen och därmed barnets bästa.

4.2. Barnkonventionen – från folkrätt till svensk rätt

När Sverige ratificerade barnkonventionen 1990 blev den endast folkrättsligt bindande.⁶⁵ Men genom implementeringen 2020 gavs konventionen status av svensk lag.⁶⁶ En internationell konvention kan implementeras i nationell lagstiftning på olika sätt men i Sverige skedde det genom inkorporering.⁶⁷ Inkorporering sker antingen genom att konventionen tillförs i redan befintlig författning alternativt att den införs i ny lag.⁶⁸ Det svenska styret valde att skapa en helt ny lag som hänvisar till barnkonventionens ursprungliga formuleringar.⁶⁹ I och med den nya lagen ska barnkonventionen erkännas samma rättsliga status som svensk rätt varvid domstolar och beslutsfattare kan fatta beslut som enbart grundar sig på barnkonventionen.⁷⁰ Det kommer senare i uppsatsen diskuteras vilken effekt inkorporeringen kommer ha i praktiken, främst vid hantering av barnsexhandelsmål.⁷¹

5. Brottsbalken

I den nationella rätten behandlas människohandel främst i 4 kap. 1 a § Brottsbalken (1962:700) (”BrB”). Bestämmelsen stadgar att den som med användande av ”olaga tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen i syfte att personen ska

⁶⁴ Todres, Jonathan (2014), A Child Rights Framework For Addressing Trafficking of Children, Michigan State International Law Review, Vol. 22.2, s. 574.

⁶⁵ Prop. 2017/18:186 s. 72.

⁶⁶ Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

⁶⁷ Prop. 2017/18:186. Se även Grahn-Ferley, Maria (2019), s. 9–10 för andra tillvägagångssätt vid implementering av en konvention.

⁶⁸ Åström, Karin (2014) s. 170

⁶⁹ Lag (2018:1197).

⁷⁰ Prop. 2017/18:186 s. 118 och Grahn-Ferley, Maria (2019) s. 10.

⁷¹ Se kap. 7.

utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål (...) döms för människohandel.”

Bestämmelsens andra stycke⁷² reglerar handel med barn där det för fällande dom inte krävs att gärningsmannen använt sig av ”otillbörligt medel”. Med det menas att gärningsmannen inte nödvändigtvis behöver agera vilseledande eller utöva olaga tvång i förhållande till offret för att straffansvar ska utgå. För fällande dom i barnhandelmål finns alltså färre rekvisit än vid människohandel med vuxna. Det är dock viktigt för att läsaren ska ha med sig att det i förarbeten och statliga utredningar har stadgats att även om kravet på otillbörliga medel inte gäller i mål om barnhandel, ska gärningsmannen ändå ha påverkat barnet till handeln och exploateringen.⁷³

6. Varför leder inte anmält brott till åtal eller fällande dom?

Eftersom det finns färre rekvisit för att utdöma straffansvar vid barnhandel än vid människohandel med vuxna (se kap. 5) borde fler gärningsmän dömas i barnsexhandelmål.⁷⁴ Teoretiskt borde det resultera i att domstolen lättare kan fastställa en fällande dom eftersom åklagaren lättare kan bevisa att brott föreligger. Men även om bevisbördan är lägre vid barnhandelmål så tycks brottet ändå vara svårt att bevisa i praktiken. Detta kapitel ämnar lyfta och uppmärksamma tre skäl till varför brottsanmälningar inte leder till väckt åtal eller fällande dom.⁷⁵ Läsaren bör observera att listan inte är uttömmande utan ett urval har gjorts utifrån de problem som är fundamentala.

6.1. Problem 1 – Barnens beroendeställning till gärningsmännen

Barn besitter en särskild beroendeställning i förhållande till vuxna eftersom de är särskilt sårbara.⁷⁶ När vi har att göra med människohandel så blir också gärningsmannen den vuxna person som barnet känner lojalitet till. Gärningsmännen kontrollerar barnen genom att utöva ett slags förvaltarskap över dem. Detta sker genom att de kontrollerar barnets ekonomi, identitetshandlingar och levnadsstandard.⁷⁷ I och med detta bygger de upp ett

⁷² 4 kap. 1 a § 2 st. BrB.

⁷³ SOU 2016:70 s. 36 och prop. 2001/02:124 s. 37. Läs mer om detta i kap. 6.3.

⁷⁴ När det rör sig om barnhandel så finns det inget krav på att gärningsmannen ska ha använt sig av otillbörliga medel vilket krävs när det är fråga om människohandel med vuxna. Jfr. 4 kap. 1 a § 2 st. BrB.

⁷⁵ Se statistik i kap. 3.

⁷⁶ Polismyndigheten Lägesrapport 20, s. 39

⁷⁷ Keren-Paz, Tsachi (2014), Sex Trafficking; A private Law Response, a GlassHouse Book, s. 85.

förtroendeförhållande i relation till offret (barnet).⁷⁸ Resultatet av detta förtroendeförhållande är att barnen utvecklar en överlevnadsmekanism där de ser gärningsmännens förvaltarskap som en ”trygghetspunkt i kaoset” vilket också kan likställas med det s.k. ”Stockholms-syndromet”.⁷⁹

Åklagarmyndigheten har kunnat konstatera att offrets agerande i förhållande till gärningsmannen kan vara avgörande för utfallet i domen.⁸⁰ Om de visar lojalitet mot gärningsmännen (som en följd av deras beroendeställning) så minskar också chanserna till samarbetsvillighet med myndigheterna (se kap. 6.2.). Samarbetar barnen inte med polisen och socialen, är det också svårt att utreda misstänkta brott. Därmed innebär barnens beroendeställning utredningssvårigheter för polis och åklagare.

6.2. Problem 2 – Bevissvårigheter

Polisens främsta hinder i barnhandelmål är att upptäcka och ingripa mot brottet.⁸¹ Gärningsmän är ofta stationerade i olika stater och under olika identiteter vilket försvårar utredningsarbetet och möjligheten att upptäcka och kartlägga såväl brottslig verksamhet som skyldiga aktörer.⁸² Dessutom tillkommer andra bevissvårigheter när vi har att göra med barn, dels för att polisen har en skyldighet att ingripa så fort de misstänker att barn är närvarande på brottsplatsen, dels för att barnaoffer sällan är villiga att samarbeta med utomstående.⁸³

För att kunna väcka åtal krävs stark bevisning vilket ofta förutsätter gedigna polisutredningar. Brottsens karaktär i form av en ”kedjebrottslighet” medför naturligt utredningssvårigheter p.g.a. brottets åtskilliga steg. Eftersom polisen måste ingripa så snart de misstänker att ett barn är inblandat så kan de inte heller bedriva fysisk spaning över den brottsliga verksamheten.⁸⁴ Därmed har de också svårt att inhämta nödvändig bevisning vilket krävs för att kunna väcka åtal eller få till stånd en fällande dom.

Dessutom försvåras polisens utredningsarbete när offer inte är villiga att samarbeta med dem. Som en följd av barnens lojalitet till gärningsmännen (se kap. 6.1.) vill de sällan ge polisen

⁷⁸ Keren-Paz, Tsachi (2014) s. 85.

⁷⁹ Karlén Helena m.fl. (2009), s. 69.

⁸⁰ Åklagarmyndigheten, RättsPM 2007:2, s. 6 ff.

⁸¹ Polismyndigheten Lägesrapport 20, s. 77.

⁸² Åström, Karin (2014) s. 207 och Polismyndigheten Lägesrapport 20, s. 77. Se även kap. 3.1.

⁸³ Polismyndigheten Lägesrapport 21, s. 48.

⁸⁴ Polismyndigheten Lägesrapport 20, s. 39.

vägledning i fråga om härkomst, aktörer eller rekryteringsprocess.⁸⁵ Eftersom polisen inte vet ”vad de ska gå på” har de också svårt att utreda och kartlägga brottet vilket resulterar i att åklagaren inte heller kan väcka åtal. Läsaren bör dock observera att även om barnet berättar sin historia för polisen räcker detta ofta inte till för att kunna väcka åtal eller till fällande dom. Uteslutande barnets berättelse anses inte utgöra tillräckligt stark bevisning, berättelsen måste kompletteras av stödbevisning.⁸⁶ Även detta resulterar i utredningssvårigheter för polis och åklagare.

6.3. Problem 3 – En diffus nationell lagstiftning

Ett tredje problem är att många åtal som väcks för människohandel i slutändan rubriceras som koppleri⁸⁷ vilket är en följd av att brottsbalkens bestämmelse om människohandel är diffus.⁸⁸ I statliga utredningar har det konstaterats att bestämmelsen ofta kan vara komplicerad och svårtillämpad.⁸⁹

Av förarbeten och statliga utredningar stadgas det att det för straffansvar alltid (d.v.s. även när offret är under arton år) krävs någon form av påverkan från gärningsmannens sida, även om detta inte behöver vara förenat med användandet av något otillbörligt medel.⁹⁰ Men då uppstår oklarheten kring vad sådan påverkan ska vara? Det kan vara oerhört svårt att bevisa vad sådan påverkan innebär, framförallt när rekrytering har skett utanför Sverige.⁹¹ Vad påverkan från gärningsmannens sida skulle kunna vara har inte klargjorts i varken förarbeten, statliga utredningar eller praxis och det finns därför bristande rättslig vägledning att få till stånd en fällande dom.⁹² Resultatet av den diffusa lagstiftningen blir därför att gärningsmannen antingen döms för ett ”lägre” brott eller blir frikänd. Detta kan inte tänkas vara önskvärt.

⁸⁵ Ibid. s. 11.

⁸⁶ Polismyndigheten Lägesrapport 21, s. 49.

⁸⁷ 6 kap. 12 § BrB.

⁸⁸ Polismyndigheten Lägesrapport 20, s. 11.

⁸⁹ SOU 2016:70 s. 13.

⁹⁰ SOU 2016:70 s. 36 och prop. 2001/02:124 s. 37.

⁹¹ Polismyndigheten Lägesrapport 20, s. 65.

⁹² Jfr. SOU 2016:70 s. 36, prop. 2001/02:124 s. 37 och mål B 1874-18 för bristande vägledning angående gärningsmannens påverkan.

7. Barnkonventionen och dess inverkan på barnsexhandelmål

Uppenbarligen finns flera brister vid Sveriges hantering av barnsexhandelmål. Sverige har kritiserats av flertalet internationella organ för att alltför många utredningar kring människohandel förblir outredda eller skrivs av i sin helhet.⁹³ En ofullständig brottsutredning kan tänkas innebära att offrets (i detta fall barnets) intressen inte skyddas i tillräcklig utsträckning. Ur ett barnrättsperspektiv är beskydd av barnets intressen absolut nödvändigt för att de ska anses inneha ett rättsskydd.⁹⁴

Sveriges politiska styre har i förarbetena uttryckligen stadgat att det huvudsakliga syftet med inkorporeringen av barnkonventionen är att stärka och förtydliga barnets rättigheter.⁹⁵ Ett förtydligande av gällande rätt ger nämligen rättslig vägledning åt domstolar och andra beslutsorgan.⁹⁶ Rättslig vägledning kan i teorin medföra mer eftersträvansvärda utredningar och domar, frågan är dock om inkorporeringen kommer ha sådan effekt i praktiken?

7.1. Inkorporering – ett förtydligande av vad som redan gäller?

Ett starkare barnrättsskydd har länge funnits på riksdagens agenda.⁹⁷ Som nämnts i kap 4.2 innebär inkorporeringen att domstolar och rättstillämpare blir skyldiga att tillämpa barnkonventionen i beslutsförfaranden som rör barn i samma utsträckning som de tillämpar övrig nationell rätt.⁹⁸ Enligt regeringen syftar även inkorporeringen till att förtydliga barnets rättigheter och skapa förutsebarhet i rättstillämpningen.⁹⁹ Men inkorporeringen av barnkonventionen behöver inte nödvändigtvis medföra att det blir någon reell förändring vid rättstillämpningen, framförallt inte vid handel med barn för sexuella ändamål.¹⁰⁰

Enligt regeringens betänkande om barnkonventionen stadgas det att den tidigare nationella lagstiftningen om människohandel med barn för sexuella ändamål redan är förenlig med

⁹³ U.S.Department of State (2015), Trafficking in Persons Report, s. 322 och FN:s barnrättskommittés CRC/C/SWE/CO/5, (2015) Avsnitt III, D, p. 29.

⁹⁴ Prop. 2017/18:186 s. 67.

⁹⁵ Prop. 2017/18:186 s. 106.

⁹⁶ Prop. 2017/18:186 s. 80.

⁹⁷ Se bl.a. prop. 2009/10:232, bet. 2010/11:SoU3 och rskr. 2010/11:35.

⁹⁸ Åhman, Karin m.fl. (2020) s. 45.

⁹⁹ Prop. 2017/18:186 s. 74 och 107.

¹⁰⁰ Lundy, Laura (2012), Children's rights and educational policy in Europe: the implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child, Oxford Review of Education, Volume 38, Issue 4 s. 400 och Leviner Pernilla (2018), Barnkonventionen som svensk lag – en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter, Förvaltningsrättslig tidskrift 2018:2, s. 287.

barnkonventionen.¹⁰¹ Generellt har flera statliga utredningar konstaterat att svensk rätt är överensstämmande med bestämmelserna i barnkonventionen.¹⁰² Detta beror på att Sverige sedan 1990 har ratificerat barnkonventionen och är således sedan dess förpliktade att följa dess regler.¹⁰³

Av förarbetena till ”lag om inkorporering av barnkonventionen” framgår det explicit att ”inkorporeringen är ett förtydligande av vad som redan gäller”.¹⁰⁴ Detta förtydligande ska i sin tur ”säkerställa barnets rättigheter i rättighetstillämpningen”.¹⁰⁵ Men något som inte omnämns i förarbetena är den avsaknad på forskning som understödjer det faktum att implementering av barnkonventionen resulterar i ett förstärkt rättsskydd för barn.¹⁰⁶ Utan tillräckliga forskningsunderlag som i egenskap av empiriska bevis stärker det faktum att implementering kommer påverka barnets rättsliga ställning, så kan det finnas anledning att fråga sig om påståendet är hållbart.¹⁰⁷

Sammantaget kan således sägas att inkorporeringen innebär ett förtydligande av vad som redan gäller. Men hur kommer detta förtydligande påverka mål som rör handel med barn för sexuella ändamål? Kommer förtydligandet leda till att fler förundersökningar leder till åtal eller fällande dom? För att få svar på detta kommer i efterföljande avsnitt diskuteras vilken påverkan förtydligandet kan tänkas ha på respektive problem som har presenterats i uppsatsens sjätte kapitel.¹⁰⁸

7.2. Hur kommer inkorporeringen påverka barnsexhandelmål?

7.2.1. Påverkan på problem 1 – Barnens beroendeställning till gärningsmännen

Första anledningen till att det är svårt att utreda barnsexhandelmål beror på barns beroendeställning till förövarna. Till sin natur är barn sårbara och befinner sig av den anledningen i beroendeställning till vuxna i deras omgivning, oavsett vilken roll den vuxna

¹⁰¹ SOU 2020:63 Vol. 3, s. 1295.

¹⁰² Se bl.a. Prop. 1997/98:182, Ds 2011:37, SOU 2016:97 och SOU 2020:63.

¹⁰³ Prop. 1989/90:107.

¹⁰⁴ Prop. 2017/18:186 s. 112.

¹⁰⁵ Prop. 2017/18:186 s. 80.

¹⁰⁶ Jfr. Lundy, Laura (2012) s. 405.

¹⁰⁷ Ibid. s. 406.

¹⁰⁸ Se kap. 6.1.-6.3.

personen har.¹⁰⁹ Denna beroendeställning medför att barnen sällan sviker gärningsmännen genom att vittna emot dem. Därmed är det också svårt att utreda eventuellt brott.

Enligt polismyndighetens rapport om människohandel är det vanligt att ”domstolarna inte förstår de psykologiska mekanismer som styr offer för människohandel, såsom att det för offren inte har funnits något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig förövarens vilja”.¹¹⁰ Det finns dock inte skäl att anta att inkorporeringen av barnkonventionen kommer ha någon påverkan på detta. Bestämmelserna i barnkonventionen sätter upp en minimistandard som förklarar vilka skyldigheter en stat har för att skydda barns rättigheter.¹¹¹ Detta torde varken hjälpa barn att komma ifrån deras beroendeställning till gärningsmännen eller öka domstolarnas förståelse för barnets psykologiska inställning eftersom beroendeställningen är ett socialt problem, inte ett rättsligt. Att barnens beroendeställning medför utredningssvårigheter är ett problem som med största sannolikhet kommer behöva lösas på annat sätt än med rättsliga verktyg i form av lagstiftning.

Eftersom barnkonventionen ska tolkas utifrån ett barnrättsperspektiv kan det i och för sig tänkas att domstolar och åklagare i högre utsträckning kommer fatta beslut ur ett barnrättsperspektiv. Men det finns inte skäl att anta att det kommer ha någon reell effekt på barnets beroendeställning och därmed kommer också utredningssvårigheterna kvarstå.

7.2.2. Påverkan på problem 2 – Bevissvårigheter

CRC har kritiserat Sverige för otillräckliga utredningar i mål som rör människohandel med barn för sexuella ändamål.¹¹² De bristande utredningarna grundar sig till stor del på det faktum att det är svårt för polisen att inhämta tillräcklig bevisning av de skäl som har presenterats i kap. 6.2. Men kommer inkorporeringen av barnkonventionen och förtydligande av gällande rätt ha någon inverkan på detta? Nej, troligen inte.

Barnkonventionen förtydligar vilka utgångspunkter och vilket synsätt som beslutsfattare ska ha i ärenden som rör barn.¹¹³ De bevissvårigheter som Sverige står inför kommer inte att åtgärdas

¹⁰⁹ Prop. 2017/18:186 s. 77 och Polismyndigheten Lägesrapport 21, s. 11. Läs även mer om barns beroendeställning i kap. 6.1.

¹¹⁰ Polismyndighetens Lägesrapport 21, s. 74.

¹¹¹ Åhman, Karin m.fl. (2020) s. 27.

¹¹² FN:s barnrättskommittés (2015) Avsnitt III, D, p. 29.

¹¹³ Grahn-Ferley, Maria (2019) s. 10.

genom att förtydliga barnrättsperspektivet. Bevissvårigheterna föreligger p.g.a. konkreta utredningshinder såsom att gärningsmännen är svåra att identifiera eller att offer inte är samarbetsvilliga. Denna typ av problematik riktar sig inte barnkonventionen mot och därmed kommer barnkonventionen inte heller ha någon påverkan på bevissvårigheterna.¹¹⁴

7.2.3. Påverkan på problem 3 – Diffus nationell lagstiftning

En tredje anledning till outredda barnsexhandelsmål är att den nationella lagstiftningen kan betraktas som diffus. Detta grundar sig i att straffansvar endast kan utgå om barnet har exploaterats genom påverkan från gärningsmannen. Men att veta vad som är ”påverkan” har visat sig vara svårt för rättstillämparen att veta.¹¹⁵ Barnkonventionen innefattar inte bestämmelser som reglerar huruvida en stat ska gå tillväga för att ålägga straffansvar, barnkonventionen reglerar vilka typer av brott som ska omfattas av statens nationellt straffrättsliga reglering.¹¹⁶ Syftet med barnkonventionen har aldrig varit att den ska användas som ett rättsligt instrument för att lagföra gärningsmän. Syftet är snarare att rättstillämpare ska beakta barnkonventionen i mål som rör barn för att säkerställa att beslut fattas utifrån ett barnrättsperspektiv.¹¹⁷ Domstolarna ska således göra en fördragskonform tolkning.¹¹⁸ Detta betyder att brottsbalkens bestämmelser om barnhandel ska avgöras utifrån barnets bästa, men det torde inte ge ett förtydligande kring hur svårtolkade rekvisit ska tolkas. I och med detta ger inte heller barnkonventionen någon rättslig vägledning som förtydligar hur rekvisiten i brottsbalken ska tolkas.

Av förarbetena stadgas det att domstolarna själva ska bedöma huruvida en bestämmelse i barnkonventionen ska tillämpas i det enskilda fallet.¹¹⁹ Det innebär att Sveriges politiska styre önskar se att rättsbildningen utformas av våra domstolar.¹²⁰ Men i fråga om handel med barn för sexuella ändamål lär rättsbildningen inte utvecklas eftersom barnkonventionen varken stärker eller kompletterar den befintliga lagstiftningen i 4 kap. 1 a § BrB. Därmed finns det inte heller skäl att tro att rättstillämpningen kommer att te sig annorlunda än innan. Det kan inte heller anses vara önskvärt att konventionens alla artiklar ska genomgå olika mål i praxis för att

¹¹⁴ Läs mer om andra handlingsåtgärder som kan vidtas för att åtgärda problemet i kap. 8.

¹¹⁵ Läs mer i kap. 6.3.

¹¹⁶ Jfr. bl.a. art. 34 barnkonventionen.

¹¹⁷ Grahn-Ferley, Maria (2019) s. 10.

¹¹⁸ Åhman Karin m.fl. (2020) s. 31.

¹¹⁹ Prop. 2017/18:186 s. 121.

¹²⁰ Leviner Pernilla (2018) s. 307.

på så sätt få klarhet i hur konventionen ska tillämpas. Detta skapar ingen förutsebarhet vilket medför att den enskildes rättssäkerhet försvagas.¹²¹

Inkorporeringen av barnkonventionen kommer således inte påverka den diffusa nationella lagstiftningen.

7.2.4. Sammantagen bedömning

Eftersom barnkonventionen inte har någon direkt eller indirekt påverkan på något av de problem som har identifierats i kap. 6, verkar det inte heller som att inkorporeringen kommer ha någon betydande påverkan på utfallet i mål som rör handel med barn för sexuella ändamål.

8. Kan Sverige vidta andra handlingsåtgärder?

Barn är bland de mest sårbara personerna i världen och deras rättigheter får inte ignoreras. Som nämnts genomgående genom uppsatsen ska alla beslut som innefattar ett barn ha ett barnrättsperspektiv.¹²² Genom inkorporering av barnkonventionen stärks visserligen barns rättsliga ställning genom ett förtydligande kring att alla beslut som berör barn de facto ska präglas av ett barnrättsperspektiv.¹²³ Men inkorporeringen medför inte att det blir någon reell skillnad för barn som faller offer för människohandel, inte ur ett barnrättsperspektiv.¹²⁴

Det går inte att uppnå barnets bästa i efterhand. Målet är uppnått när det inte längre finns några barn som faller offer för människohandel. Målet är uppnått när Sverige har realiserat en nollvision.¹²⁵ En nollvision kan inte uppnås på efterhand eftersom den brottsliga gärningen då redan har begåtts, målet kan bara uppnås med förebyggande åtgärder. Därför bör Sverige också vidta förebyggande åtgärder för att komma tillrätta med den problematik de står inför idag.¹²⁶

Som nämnts har Sverige svårt att utreda brott som rör handel med barn. Barnrättskommittén (CRC) har dock gett respons på vilka åtgärder Sverige kan vidta för att försöka åtgärda detta problem. CRC rekommenderar Sverige att anstränga sig ytterligare för att eliminera

¹²¹ Grahn-Ferley Maria (2019) s. 10.

¹²² Se kap. 2.3 och 4.1. Se även prop. 2005/6:99 s. 39.

¹²³ Prop. 2017/18:186 s. 101.

¹²⁴ Se kap. 7.2.4.

¹²⁵ Se kap. 4.1.

¹²⁶ FN:s barnrättskommittés (2015) Avsnitt III, D, p. 29.

förekomsten av brottet genom att upprätta datainsamlingar som kartlägger offer utifrån ålder, kön, etniskt ursprung, nationellt ursprung, geografiskt läge och socioekonomisk ställning.¹²⁷ Genom att samla uppgifter på ett systematiskt sätt blir brottsprocessen också lättare att kartlägga. Genom att kunna kartlägga brottslig verksamhet torde det också bli lättare att förhindra förekomsten av brottet eftersom kartläggningen skapar förutsebarhet.

Praktiker talar ofta om att människohandel förutsätter tre olika ”element”, nämligen (1) en handlingsåtgärd, (2) ledande aktörer och (3) ett syfte med exploateringen.¹²⁸ När syftet med handeln är sexuell exploatering grundar det sig ofta på en efterfrågan.¹²⁹ Dessa tre element är beroende av varandra eftersom det är en kedjebrottslighet.¹³⁰ Om ett element försvinner lär de inte vara möjligt att verkställa de andra elementen. Därför borde det räcka med att ett av de nämnda elementen förhindras, då fallerar nämligen den brottsliga processkedjan.

Effektiva handlingsåtgärder för att motverka människohandel har visat sig vara bl.a. utbildning och försök att motverka efterfrågan.¹³¹ Däremot tyder straffrättslig forskning på att hårdare lagstiftning i form av förstärkta straffrättsliga sanktioner sällan leder till att gärningsmannen blir avskräckta från att begå gärningen.¹³² Utbildning leder till ökad kunskap kring människohandel som fenomen vilket i sin tur leder till att det blir lättare att identifiera offer, kartlägga brottskedjan och spåra gärningsmän. Genom att minska efterfrågan på sexuella tjänster kommer verksamheten inte längre vara lika lönsam eftersom gärningsmännen då inte har en marknad att tjäna pengar på.¹³³

Enligt regeringens antagna handlingsplan mot människohandel ska beslutsfattare börja genomgå utbildningar när de hanterar människohandelmål.¹³⁴ Dessutom ska skolor i förebyggande syfte börja utbilda pojkar om våldspreventivt arbete.¹³⁵ Målsättningen är att i ett tidigt skede inleda ett förebyggande arbete för att minska efterfrågan på sexuella tjänster i framtiden. Vilka effekter handlingsplanen kommer ha vet vi ännu inte, det återstår att se. Dessa

¹²⁷ Ibid. p. 30.

¹²⁸ SOU 2016:70 s. 84 och Karlén Helena (2009) s. 59. Se även kap. 3.

¹²⁹ UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2020-11-02).

¹³⁰ Se kap. 3.1 och 6.2.

¹³¹ Socialdepartementet (2018), Handlingsplan mot prostitution och människohandel. s. 16.

¹³² Paul H. Robinson & John M. Darley (2004), Does Criminal Law Deter? A Behavioral Science Investigation, Oxford Legal Studies 24:2, s. 173.

¹³³ ECPAT, Vad är människohandel med barn i Sverige? (2017-03-31).

¹³⁴ Socialdepartementet (2018) Handlingsplan, s. 12 och 29.

¹³⁵ Ibid. s. 17.

handlingsåtgärder är förenliga med den kritik Sverige har erhållit från CRC.¹³⁶ Efterlever vi CRC:s kritik och vägledning torde vi också leva upp till målen i barnkonventionen eftersom det är dem som ser till att konventionen efterlevs.¹³⁷

Förhoppningsvis kommer de förebyggande åtgärderna långsiktigt leda till brottet lättare går att kartlägga vilket i sin tur leder till att det blir lättare att utreda. Är brottet lättare att utreda ökar också möjligheterna till att väcka åtal eller få till en fällande dom. Detta är ett steg i rätt riktning för att leva upp till barnets bästa. Om detta visar sig vara resultatet, är vi ett steg närmare den eftersträvansvärda nollvisionen.

9. Slutsats

Att utfallen i barnsexhandelmål inte är ändamålsenliga grundar sig främst på tre orsaker. Barn står för det första ofta i beroendeställning i förhållande till gärningsmannen och vänder sig därför sällan emot dem. För det andra är barnsexhandelmål svåra att bevisa eftersom det dels är ett gränsöverskridande brott med många inblandade aktörer, dels att ingripande måste ske så snart polisen misstänker att ett barn är utsatt för brott. Slutligen är den nationella lagstiftningen diffus och svårtillämpad. Dessa problem leder till att brott blir svåra att utreda och det går därför inte heller att väcka åtal. Även om åtal väcks är den gällande lagstiftningen svårtillämpad och det är därmed svårt att få till stånd en fällande dom.

Av uppsatsens undersökningar framkommer det att barnkonventionens inkorporering inte kommer påverka dessa problem. Inkorporeringen medför endast ett förtydligande av vad som redan gäller och kommer därför inte kunna utgöra ett rättsligt verktyg för att åtgärda problemen i praktiken. Slutsatsen blir därför att inkorporeringen av barnkonventionen inte kommer ha någon påverkan på mål som rör handel med barn för sexuella ändamål. Däremot kan förebyggande arbete medföra att barnsexhandelmål blir mer ändamålsenliga eftersom det kan motverka att handel med barn förekommer från första början vilket ur ett barnrättsperspektiv är eftersträvansvärt.

¹³⁶ Se kap. 7 och ovan i detta kapitel.

¹³⁷ Se kap. 4.

Politiker, myndigheter och rättsväsendet talar ofta om framgångarna som sker inom ramen för barns förstärkta rättsskydd. Men har det verkligen skett någon framgång i fråga om barn som faller offer för människohandel för sexuella ändamål?

Nej, enligt mig kan vi i denna del ännu inte tala om framgång, inte ur ett barnrättsperspektiv. Vi kan börja tala om framgång när andelen fällda domar står i proportion till andelen inledda förundersökningar. Vi kan börja tala om framgång när vi har eliminerat förekomsten av handel med barn för sexuella ändamål. Vi kan tala om framgång när det inte längre finns någon marknad för slavhandel i Sverige.

10. Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s barnkonvention om barnets rättigheter.

Prop. 2017/18:123 Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering.

Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.

Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler.

Prop. 2005/06:68 Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi – Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter.

Prop. 2001/02:124 Straffansvaret för människohandel.

Prop. 1997/98:182 Regeringens strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 1989/90:107 om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.

Statens offentliga utredningar

SOU 2020:63 Vol. 3 Barnkonventionen och svensk rätt.

SOU 1997:116 Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

SOU 2016:70 Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer.

SOU 2016:97 Tilläggsdirektiv till Utredningen om effektiv styrning av nationella digitala tjänster i en samverkande förvaltning.

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag

Departementsserien

Ds. 2019:23 Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Ds. 2011:37 Barns rätt till vård och sociala insatser stärks.

Utskottsbetänkanden

Bet. 2010/11: SoU3 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Övrigt riksdagstryck

Rskr. 2010/11:35

SÖ 1990:20 FN:s konvention om barnets rättigheter

SÖ 2007:7 Fakultativt protokoll till konventionen den 20 november om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

Litteratur

Åhman, Karin, Leviner, Pernilla & Zillén Kavot (2020), *Barnkonventionen i praktiken – Rättsliga utmaningar och möjligheter*, Norstedts Juridik AB, upplaga 1:1.

Grahn-Farley, Maria (2019), *Barnkonventionen – en kommentar*, Studentlitteratur AB, upplaga 1:2.

Åström, Karin (2014), *Rättsliga åtgärder mot människohandel – att skydda offer eller möta hot*, Iustus Förlag AB.

Karlén, Helena m.fl. (2009), *Barnsexhandel – kommersiell sexuell exploatering av barn*, ECPAT Sverige & Jure Förlag AB.

Keren-Paz, Tsachi (2014), *Sex Trafficking: A private Law Response*, a GlassHouse Book.

Trolle Önnefors, Elsa & Wenander, Henrik (2016), *Att skriva rätt - Goda råd för att skriva uppsats i juridik*, Wolters Kluwer Sverige AB, upplaga 1:1.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare - Ämne, material, metod och argumentation*, Norstedts Juridik AB, upplaga 4.

Karnell, Gunnar, Nordell, Per Jonas, Kur, Anette, Westman, Daniel, Axhamn, Johan & Carlsson, Stephan (2016), *Liber Amicorum Jan Rosén*, eddy.se AB.

Todres, Jonathan (2014), *A Child Framework For Adressing Trafficking Of Children*, Michigan State International Law Review, s. 557–592, Volume 22.2.

Lundy, Laura (2012), *Children's rights and educational policy in Europe: the implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Oxford Review of Education, s. 393–411, Volume 38, Issue 4.

Leviner, Pernilla (2018), *Barnkonventionen som svensk lag - en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barnets rättigheter*, Förvaltningsrättslig tidskrift, s. 287–311, 2018:2.

Paul H. Robinson & John M. Darley (2004), *Does Criminal Law Deter? A Behavioral Science Investigation*, Oxford Legal Studies 24:2, s. 173-205.

Rapporter från organisationer och institutioner

UNODC -United Nations Office of Drugs and Crime (2018), *Global Report on Trafficking in Persons*.

ECPAT International (2008), *Child Trafficking for Sexual Purposes*.

ECPAT International (2009), *Child Trafficking for Sexual Purposes*.

FN:s Barnrättskommitté (2015), *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport*, CRC/C/SWE/CO/5.

ILO – International Labour Office (2005) *Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits – Special Action Programme to Combat Forced Labour*.

U.S. Department of State (2015), *Trafficking in Persons Report*.

Annat myndighetstryck

Polismyndigheten (2018), *Människohandel för sexuella och andra ändamål – Lägesrapport 20*.

Polismyndigheten (2019), *Människohandel för sexuella och andra ändamål – Lägesrapport 21*.

Åklagarmyndigheten (2007), *RättsPM 2007:2, Människohandel för sexuella ändamål – möjligheter och svårigheter vid rättstillämpningen*.

Socialdepartementet (2018), *Handlingsplan mot prostitution och människohandel*.

Jämställdhetsmyndigheten (2020), *Statistik människohandel barn 2019*.

Jämställdhetsmyndigheten (2019), *Statistik människohandel barn 2018*.

Rättsfall

Linköpings tingsrätts dom 2018-08-22 i mål B 1874–18.

Elektroniska källor

UNICEF, Människohandel är en form av slaveri (2 november 2020), hämtad den 10 november 2020 från <https://unicef.se/fakta/handel-med-barn>.

UNICEF, Barn utsätts i hög grad för trafficking (30 juli 2019), hämtad den 10 november 2020 från <https://blog.unicef.se/tag/trafficking/>.

ECPAT, Sexuell exploatering av barn i Sverige, hämtad den 13 november 2020 från <https://www.ecpat.se/detta-gor-ecpat/sexuella-overgrepp-mot-barn/barnsexhandeln-i-sverige>.

ECPAT, Vad är människohandel med barn i Sverige? (31 mars 2017), hämtad den 13 november 2020 från <https://www.ecpat.se/blogg/2017/03/31/vad-aer-maenniskohandel-med-barn-i-sverige>.

Förenta Nationerna OHCHR, Committee on the Rights of the Child, hämtad den 2 december från <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcindex.aspx>.

Barnombudsmannen, Barnrättsperspektiv (31 augusti 2015), hämtad den 29 december 2020 från <https://www.barnombudsmannen.se/for-dig-under-18/svara-ord/barnrattsperspektiv/>.